

DR. JAKUCS LÁSZLÓ

Az aggteleki lábnyom-rejtély

A magyar barlangkutatóknak mindig nagy problémát jelentett annak a bizonyos titokzatos gyalogösvénynek az értékelése, amelyről Vass Imre mérnök, az aggteleki Baradla-barlang felfedezője adott hírt 1831-ben megjelent könyvében. Vass Imre előtt, eddigi tudásunk szerint, az Aggteleki-cseppkőbarlangnak csak az 1800 méteres szakasza volt ismeretes, amely a barlangbejáratról a „Vaskapu” nevű sziklaomlásig terjed. Vass Imre 1821-ben átbújt a sziklaomlásig hezagain s egy kanyargós barlangfolyósóra bukkant, amelyben mintegy 100 méternyi akadálytalanul előre mehetett. Itt azonban mély vizek állottak további útját. Ekkor jegyezte fel a sziklafalra a klasszikussá vált mondatot: „1821-ben eddig és nem tovább — Vass Imre”.

1825-ben, az évek óta tartó szárazság arra bírta kutatókat, hogy ismét megpróbálkozzon a Vaskapun való átgázzal. Vass Imre bejutott a „Szoros” után ismét szélesen folytatódó hatalmas barlang folytatásába. Utána kilométereken keresztül akadálytalanul folytatta útját emberi társaságában, s erről az útról szóló könyvében mindenhol úgy emlékszik meg magáról, mint az ember szem sohasem látta barlangórlás első bejárójáról, felfedezőjéről. Annál nagyobb volt a megdöbbenése, amikor az Oriások-teremben, több kilométeres felfedezőútja végén, váratlanul meztelbas és bocskoros emberi talpnyomatokból álló gyalogösvényt talált, ennek az ösvénynek a végén pedig, a Ganymédes-kútjánál egy fekete, a malaktól nagyon eltérő készítményű cserépkorsó töredékeit. Vass többször is visszatért ennek a titokzatos ösvénynek a nyomozására és megállapította, hogy ahol az ösvény kezdetét veszi, az Oriások-terme alatti nagy víznyelőnél, ott a meredek agyagfalban olyanféle csúszási nyomokat látni, mintha valakit felülről kötélen engedtek volna alá s ez az illető otthagytta volna „hátsúls felének” csúszási nyomait. Tekintettel ezekre a csúszási nyomokra, valamint arra, hogy végig a barlang több kilométeres szakaszán sehol másutt emberi nyomatok nem látott, a lábnyomokat illetően azzal nyugtatta meg magát, hogy azok egy jósvafői, előtte ismeretlen bejáraton át beható embernek a lenyomatai, de semmiképpen sem olyan emberé, aki hozzá hasonlóan végigjárta a teljes főágat, s az aggteleki természetes bejáratról kiindulva ekként jutott volna el az Oriások-terméig.

Vass Imre, mint könyvből megállapítható, nagy súlyt helyezett arra, hogy előtte a Baradla főfolyosóját ember még nem járta be, tehát az utókor őt tekintse e hatalmas barlangrész első emberi szemlélőjének, felfedezőjének. Már itt szeretném zárójelben, de aláhúzottan kijelenteni, hogy az esetben, ha beigazolódna egy ezzel ellentmondásban álló tényállás, és semmivel sem kisebbítésértékelésünkben a kiváló kutató elődünk tiszteletét és nagyrabecssülését, mert munkájának érdemi része: a teljes Baradla első feltérképezése és leírása az ő érdeme.

A lábnyomok azonban olyan, nyilván Vass Imre számára is nyugtalanító jelek voltak, amelyek — hacsak az Oriások-termének egy természetes kijárat nyílását nem sikerülne megtalálni — az 1825-ös felfedezőútnak pontosan a felfedezés-jellegét veszélyeztették. Így érthető, hogy a Baradla kutatóit a későbbiekben is mindig izgatták ezek a titokzatos és reánk mindössze csak Vass Imre leírásából maradt jelzések, amelyek a barlang megismerésével kapcsolatos tudománytörténeti szemléletünknek mindig az Achilles-sarkai maradtak.

Egészen 1947-ig lényegében e kérdést illetően csak találgatásokra voltunk utalva. Ekkor azonban Révész Lajos az Oriások-terme felett egy új termet fedezett fel, amelyet Meseországznak keresztelt. Itt agyag-kitöltés felszínén egy róka csontváza feküdt. Ebben a róka csontvázaiban Vass Imre magyarázatának bizonyítékát vélte megtalálni Révész, mondván, hogy a róka jelenléte egy természetes barlangkijárat korábbi létezését igazolja. Ezzel a meseországi hipotétikus bejárat tal jó összhangban állottak Vass Imrének azok a megfigyelései, amelyek szerint a csúszási nyomokból egy embernek felülről való aláereszkedése következhetett. Ha ugyanis valakit a Meseország előcsarnokából, egy 20 méteres függőleges sziklafal mentén kötélen aláeresztünk, az ténylegesen ott tud ismét saját lábára állani, ahol a Nagyvíznyelő mentén a Vass által leírt ösvény kezdetét vette s ahol a csúszási nyomok is voltak. Ekkor úgy látszott tehát, hogy az eredeti Vass féle magyarázat helyes lehet, s a lábnyomok emberei a Meseországon át jöttek be a barlangba.

A Meseországon azonban a további igen alapos kutatások során sem sikerült fellelni egy korábbi barlangkijárat nyomát. Az 1953-ban általunk elvégzett meseországi kutatások során találtunk ugyan egy felfelé vezető kúrtósort, amelyik néhány tizmetre megközelíti a felszínt, azonban ugyanakkor a róka csontváza bizonyított ereje széjjelfoszott. A kúrtót ugyanis, amelyen át a róka, s ez esetben az ember is (csak kötélen!) beereszkedhetett a barlangba, ásatásaink előtt két légmentesen zárdott agyagszifon választotta el a róka csontváza felől. A baj ott volt, hogy ezeknek a szifonoknak az eltömését, lezárását jelentő agyagréteg idősebb korú volt, mint az agyagréteg, amelynek a felszínén a róka csontváza feküdt! A róka tehát nem juthatott be ezen a kúrtóson keresztül a barlangba.

Nagy baj volt az is, hogy a kúrtó felső végét, amelyről feltételezhetjük volna, hogy esetleg korábban a felszínre nyílt, nem felszíni eredetű humuszos agyagtalaj, hanem típusos és jól osztályozott barlangi iszap tömte el, ami inkább azt jelentené, hogy a kúrtó sor nem volt nyitott korábban sem a felszín felé.

A meseországi bejutásnak még egy nagy ellenérve volt. Ha valaki le akar jönni a meseországból az Oriások-terembe, annak egy aránylag kényelmesen járható, tágas üregű, kötélen nélküli s vígan beszélhető lejtő áll rendelkezésére. A Vass Imre féle lábnyomok emberei, ha ténylegesen a Meseország felől érkeztek, ezt a könnyű utat miért mellőzték és miért bocsajtották magukat alá kötélen egy félelmes szakadékba, hogy azután másszanak fel ismét, egy ugyancsak elég nehéz útvonalon végigkapaszkodva, az Oriások-terembe?

Ezeknek az ellentmondásoknak a látán már néhány év óta mégis inkább azon elgondolás felé kezdtem hajlani, hogy Vass Imre emberei, ugyanúgy, mint a meseországi róka, a Baradla főágán jöttek végig, s a Vass Imre útját megtéve jutottak el az Oriások-terméig. Ha az ösvény létrejött így magyarázzuk, akkor nem találkoznunk egyetlen ellentmondással sem. Az ugyanis, hogy Vass Imrék a Vaskaputól kezdve az Oriások-terméig sehhol nem találtak emberi nyomatokat, nem jelent semmit. Ez az egész, több kilométeres főági folyosószakasz ugyanis rendszeresen ki van téve az árvizek munkájának. Az Oriások-terme azonban magasabb helyzetű s belé az árvizek, amelyek a nyomatokat ott is elpusztíthatják volna, nem szoktak felnyomulni.

A Vass által leírt csúszási nyomokat, amelyek a Nagyvíznyelő feletti meredek agyagdombon voltak, ugyancsak könynyebben meg lehet magyarázni, ha a lábnyomok embereit a Vaskapu irányából érkezőknek fogjuk fel. Magától értetődő, hogy az az ember, aki Aggtelek irányából a Nagyvíznyelőhöz érkezik, ott a továbbvezető járatot keresve: az egyet-

len látható továbbjutási irányba, a nyelő felett tátongó sötét kéménybe igyekszik felmászni. Ezt tette Vass Imre is, amint leírásából világosan megállapítható, s csak miután ezen az úton felmászni nem sikerült, mert onnan ő is visszacsúszott, figyelt fel a lábnyomos ösvényre, amely a szem elől eléggé rejtett úton, egy nagy sziklaomlás oldalában bevezette azután őt az Oriások-terembe.

Az Oriástermi ösvény, amely tehát e magyarázat szerint csak egy utolsó szakasza, reánk maradt rövid darabja a korábbi, a főágon végigvezető útvonalnak, a fentiek alapján természetesen magyarázható és semmi titokzatoságot sem rejtene. Lehetséges-e azonban az, hogy a Baradla főágán végig Vass Imre előtt már mások is megtették az utat?

Vass Imrének semmiféle bontási, vagy tágitási munkára nem volt szüksége ahhoz, hogy a Vaskapui sziklaomlás hezagain átjusson. Az omlást követő Vaskapu-szoroson pedig 1825. aug. 1-én, amikor a barlang aránylag száraz volt, ugyancsak akadály nélkül végig tudott menni. Később ugyan készített egy csónakot, de ezt csak nedvesebb időkben használta, a felfedezőkor még nem. Mindez azt jelenti, hogy Vass Imre egy nyitott és bejárható útvonalon ment végig a Vaskapuban, anélkül, hogy akadályokat kellett volna útjából elraknia. Ugyanílyan fáradságát azonban belőtte bárki más is átmehetett a Vaskapun. Legfeljebb annyit mondhatunk, hogy ő volt az első, aki a Vaskapu utáni szakaszokat feltérképezte és reánkmaradó módon le is írta.

Mindaddig azonban ez is csak egy lehetőség volt az Oriások-terme ösvényének értelmezésére, egy ugyanúgy nem bizonyított lehetőség, ahogy egyik magyarázatot sem lehetett korábban bizonyítani.

Nos, ez az eddig hiányzó bizonyos láncszem a napokban végre megkerült. A Vaskapu utáni főágszakaszon, az aggteleki bejáratról számított 2100 méternél, az ún. Szultán-pamlaga képződmény felett kutatótársaimmal (Putz Gizella és Mizser Károly) egy felső barlangszakaszban végzett kutatás során történelmielőtti emberi település-nyomatok fedeztünk fel. Az említett helyen, a patakmeder felett mintegy 15–20 méteres magasságban néhány oldalterme nyílik a Főágak. Ebben a teremben fekete, jellegzetes hallstatti kultúrájú cserépedénydarabokat, nagymennyiségű korom, hamu és faszén tömeget, kilegett alaktalan agyagdarabokat, egy hallstatti korú, vasból készült bőrlukasztót, nagymennyiségű korhadtt és szenesedett fákyalemet, valamint csontszilánkokat találtunk, bolygatatlan eredeti helyzetben. Ugyancsak előkerültek ugyaninnen olyan cserépdarabok is, amelyek már történelmi korú, de legalább 4–500 éves készítésűek, s amelyekből egy hosszú, hengeres vázaszerű edényt lehet rekonstruálni. Ez az edény valószínűleg cserépfáklául szolgálhatott.

A leletek egyértelműen bizonyítják tehát, hogy az emberek a Vaskapu utáni Baradlát Vass Imre előtt is ismerték. Sőt rendszeresen több korszakban, talán menedékhelyül, talán más célból, gyakran felkeresték a belsőbb részeket is. Olyannyira, hogy nem egyszer egészen az Oriások-terméig eikalandoztak. A Szultán-pamlagánál általunk megtalált vas-kori lelet ezek szerint az Oriások-teremben talált Vass féle cserépedények és a meztelbas lábnyomoknak hallstatti emberével párhuzamosítható, s a Szultán-pamlagánál lelt mázas cserépfáklya talán az Oriások-teremben észlelt ösvény bocskoros lábnyomatú történelmi emberének lehetett a készítménye.

Akárhogyan is áll ez a kérdés, egy má már biztos, hogy a Baradla megismerésének történetéről eddig kialakított nézeteinket gyökeresen át kell formálnunk és értékelnünk.